

Зариф Ахроров

Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти

КОРХОНАЛАР ФАОЛИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ФОЙДАНИ СОЛИҚҚА ТОРТИШ МЕХАНИЗМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Аннотация. Корхоналар фаолиятида фойдани солиққа тортиш аҳамиятли эканлигини таъкидлаган ҳолда тўловчи корхоналарнинг ижтимоий-иқтисодий афзалликлари ва иқтисодиётнинг ушбу соҳасининг мамлакат иқтисодиёти учун аҳамиятлилигини чуқур таҳлил қилиш муҳимдир. Мазкур мақолада фойдани солиққа тортиш корхона ижтимоий-иқтисодий фаолияти муҳим қисми сифатида талқин қилинган. Фойдани солиққа тортиш борасидаги мавжуд вазият таҳлил қилиниб, меъёрий-ҳуқуқий асослари кўриб чиқилган. Фойдани солиққа тортиш бўйича етакчи олимлар фикрлари таҳлил қилинган. Шунингдек, корхоналар фаолиятини ривожлантиришда фойдани солиққа тортиш механизмини такомиллаштириш бўйича таклиф ва тавсиялар шакллантирилган.

Калит сўзлар: фойда, фойдани солиққа тортиш, корхона, инвестиция, солиққа тортиш механизми.

Zarif Akhrorov

Samarkand Institute of Economics and Service

IMPROVING THE MECHANISMS OF PROFIT TAXATION IN THE DEVELOPMENT OF ENTERPRISES

Abstract. Emphasizing the importance of profit taxation in the activities of enterprises, it is important to make an in-depth analysis of the socio-economic advantages of paying enterprises and the importance of this sector of the economy for the country's economy. In this article profit taxation is interpreted as an important part of the socio-economic activity of the enterprise. The current situation with the taxation of profits is analyzed and the legal framework is considered. The views of leading scholars on profit taxation have been analyzed. In addition, proposals and recommendations for improving the mechanism of income taxation in the development of enterprises have been formulated.

Keywords: profit, profit taxation, enterprise, investment, taxation mechanism.

Кириш

Солиқлар корхоналар фаолиятида такрор ишлаб чиқариш жараёнига, капитал айланишига ва имтёмоли босқичига таъсир қилади.

Солиқларнинг корхона фаолиятига таъсири тўғридан-тўғри эмас, балки билвосита содир бўлади. Даромадларнинг қайта тақсимлаш воситалари сифатида улар иқтисодий ўсишнинг ҳозирги тенденциялари, нисбатлари ва суръатларидан бир оз кечикиш билан таъсир кўрсатадилар. Солиқларни қайта муносабатлари ўз вақтида ва мос фойда солиғи муносабатларини тартибга солишда наф келтирувчи чора-тадбирлар қабул қилингандагина у ўзининг самарадорлигига эга бўлиши мумкин. Шунга қарамай, фойда солиғи корхона фаолиятини ривожлантиришнинг муҳим манбаси сифатида қараш бугунги кунда долзарбдир.

Иқтисодий ўсиш суръатларини тенглаштириш мақсадида аксарият мамлакатлар корхоналарнинг инвестицияларга бўлган эҳтиёжларини аниқлаш мақсадида фойда солиғини тартибга солиш механизмларидан (депрессия даврида уни рағбатлантириш ва максимал иқтисодий ўсиш даврида чеклашдан) фойдаланадилар. Фойда солиғи тушумлари такрор ишлаб чиқариш ҳажми ва суръатларига бироз кечикиш билан эришганлиги сабабли, фойда солиғининг автоматик равишда кўпайиши ишлаб чиқаришнинг турғунлик ҳолатига тушиши ва ҳатто унинг пасайишига ҳам олиб келиши мумкин. Бундай ҳолатда инвестициялаштиришни рағбатлантиришни ошириш мақсадида фойдадан солиқ ажратмаларини пасайтириш муҳим аҳамият касб этади.

Адабиётлар шарҳи

Фойда ижтимоий маҳсулотнинг бир қисмини тақсимлаш ва қайта тақсимлаш жараёнини шакллантиришда муҳим ўрин эгаллайди. Фойда такрор ишлаб чиқаришнинг узлуксиз давом этишини ва унинг кенгайтирилишини таъминлашда мустақил ҳаракат қилиб иқтисодий категория сифатида шаклланади.

Проф. Н.Хайдаров фойда тижорат асосида фаолият юритаётган хўжалик субъектларининг сўнгги молиявий натижаси бўлиши билан бирга, республика ва маҳаллий бюджетлар даромадининг асосий молиявий манбаларидан бири эканлигига урғу беради [1].

Фойдани шакллантириш ва тақсимлаш масалалари билан шуғулланган олима С.С. Алиева фойдани корхона фаолияти хизматлари учун тўлов, яъни айнан товарлар ва хизматларни ишлаб чиқариш учун ресурсларни моҳирона бирлаштириши, корхона бошқариш бўйича ноодатий қарорлар қабул қилиши, маҳсулотларнинг инновацион турларини жорий қилиши, ишлаб чиқариш жараёнини ўзгартириши учун, шунингдек иқтисодий риск учун мукофот сифатида эътироф этади [2].

Солиқларнинг корхоналар молиявий-хўжалик фаолиятига таъсирини ўрганган Х.Б. Зарипов фойда ишлаб чиқариш омилларини (меҳнат, капитал, табиий ресурслар) узвий алоқадорлиги асосида моддий ишлаб чиқариш соҳасида яратилган пировард молиявий натижа эканлигини таъкидлайди [3].

Нобел мукофоти совриндори, инглиз иқтисодчиси Ж. Хикс маълум бир вақт оралиғида ишлатиш мумкин бўлган ва давр охирида давр бошига нисбатан ижобий қолдиққа эга бўлиши лозим бўлган кўрсаткич дея таъкидлайди [4].

Америкалик иқтисодчилар Б. Нидлз, Х. Андерсон, Д. Колдуэлл фойдани хўжалик фаолиятини юритиш натижасида қўйилган капитални ошиши сифатида талқин қилади [5].

Одатда, тараққий этган мамлакатларда корхоналар ва уларнинг ходимлари ўз ижтимоий-иқтисодий манфаатларини бюджетдан ажратмалар ҳисобидан кондиришдан кўра номарказлаштирилган йўл орқали, яъни фойданинг бир қисмини шу манфаатларга сарфланиши кўпроқ афзалликларга эга деб келинмоқда. Жумладан, С.Наварра ва Э.Тортиа инвесторларга қарашли фирмаларда фойдани максималлаштиришда иш хақи ва харажатларни